Encyclopedia of Economic Law Journal

Homepage: https://lawecon.um.ac.ir

Research Article

Vol. 31, No. 26, Fall-Winter 2024, p. 40-55

The challenges of Crowdsourcing as one of the ways to realize participatory democracy in Iran's administrative law system

M.J. Hosseini [1*], M. Hemmati [2]

1. Phd student in public law, Tehran university (Aras campus)
2. Assistant Professor of public law, university of Judicial and administrative services

(*- Corresponding Author Email: m.j.hosseini@ut.ac.ir)

Received: 25 September 2024 Revised: 25 November 2024 Accepted: 30 November 2024 Available Online: 1 December 2024	**How to cite this article:** Hosseini, M.J., Hemmati, M. (2024). The challenges of Crowdsourcing as one of the ways to realize participatory democracy in Iran's administrative law system. *Encyclopedia of Economic Law Journal, 31.*(26): 40-55. (In Persian with English abstract). https://doi.org/10.22067/economlaw.2024.89327.1391

1- INTRODUCTION

Although people's participation in the management of public affairs has existed in various forms throughout the world for the past few centuries, in the last decade, another type of democracy has been implemented in many academic circles, which is participatory democracy. In participatory democracy, there is a great emphasis on citizen activism, transforming citizens from voters into active activists. In this type of democracy, the people do not simply elect the rulers, but rather directly supervise their performance and, alongside them, manage the public affairs of society in all three branches. Participatory democracy is a new type of democracy that allows citizens to play an active role in public decision-making. It is the opposite of representative democracy and allows citizens to participate directly in the political and social affairs of society on an ongoing basis. Participatory democracy seeks to improve relations between rulers and citizens through intermediary institutions such as civil society or non-governmental organizations. Participatory democracy is a type of direct democracy because citizens have the right to participate in public decision-making, and voters implement the public decisions. In this system of governance, citizens influence public decisions and determine public priorities and demands, and it includes participation in the implementation of public decisions and monitoring their implementation.

2- PURPOSE

The necessity and importance of research is rooted in the daily intersection of the administration and the people, which causes the daily intersection of the rights and obligations of the two and the duty of the administration to meet the needs of citizens and seek their help in managing public affairs, and crowdsourcing can pave the way for this participation. This article seeks to explain the effectiveness of how people are involved in the administration of public affairs and the impact that this intervention will have on the emergence of participatory democracy. Crowdsourcing is one way to achieve participatory democracy that is also widely used in administrative law. Crowdsourcing can be used in modern administrative law to attract public participation. One of these cases is in the field of policy-making, regulation and legislation; the main part of participation has long been related to the development of community laws, which has its roots in ancient times, and in lands such as Greece and

Rome, people were consulted to make important decisions. In modern societies, due to the principle of the rule of law, there is a need to examine the nature of law and how it is formed. If the will of the people is to be the criterion, then the laws in society must be based on their will, so that the people's wishes can be met. When laws and regulations are unilaterally determined by rulers, the wishes of the people will certainly be less reflected in them. For this purpose, crowdsourcing can be used in lawmaking to formulate regulations.

3- METHODOLOGY

Participatory democracy seeks to increase citizen activism in achieving their goals and is closely related to crowdsourcing. Crowdsourcing is the process of entrusting a project to a large group of citizens. Crowdsourcing is a method of participating in an activity in which a set of small tasks is divided among individuals separately from a large group in such a way that they can be aggregated and put together. Crowdsourcing is participation and collaboration within the framework of collective wisdom. The word crowdsourcing is a combination of the two words population and outsourcing; therefore, crowdsourcing means outsourcing to a mass of people, usually through a public call. Crowdsourcing attempts to harness the creativity, initiative, and ideation of citizens. The goals of crowdsourcing are to capture people's ideas in the administration of public affairs, provide solutions to solve community problems, and make decisions to administer certain matters in a non-hierarchical manner. Citizens voluntarily and consciously cooperate with the government and are consulted. Often, the method of attracting and employing them is through a public call on the Internet and social networks. The main question is what are the challenges of crowdsourcing as one of the methods of realizing participatory democracy in the Iranian administrative system? The main issue is to examine the crowdsourcing process as one of the important components of the emergence of democracy and its impact on the durability and consistency of participatory democracy. The article is organized into four sections under the titles of crowdsourcing and participatory democracy, crowdsourcing and people-centered economic legislation, crowdsourcing in the urban management system, participatory democracy, and participatory economy, and then the Findings and results are presented. This article, using a descriptive-analytical approach, examines library sources, uses a questionnaire tool, and presents successful examples of implementing aspects of participatory democracy in some societies. It points to the role that some elements of this type of democracy play in achieving widespread public participation, and analyzes the most important examples of its impact on the economy and general management of Iranian society.

4- FINDINGS

Many countries have recognized the right to regulation for citizens and have used crowdsourcing. In 2011, crowdsourcing was used on the Internet to revise the Icelandic constitution. Some governments, such as the United States, Australia, Slovakia, Norway, Colombia, Argentina, Spain, Flanders, Norway, Italy, Kosovo, Hungary, and Japan, have set a quota for applicants and have committed to accepting citizens' ideas in the field of urban regulations. In Iran, steps have been taken in the field of crowd sourcing laws and regulations. In the Law on Continuous Improvement of the Business Environment, executive agencies are required to inquire about the opinions of economic organizations when drafting or amending regulations. The regulation on the necessity of registering and informing regulations in the database of laws and regulations related to the business environment emphasizes that executive agencies are required to inform the public and economic activists about the draft regulations on their websites one week before issuance so that there is the necessary opportunity to express the opinions of the public or economic activists and organizations. The guidelines for drafting regulations related to the business environment also consider the need for a prior public survey on business laws. The Islamic Consultative Assembly conducted a public consultation on the comprehensive plan for urban management and control of foreign goods imports, and the Ministry of Interior conducted a public consultation on the draft law on national divisions. Secretariat of the Expediency Discernment Council launched a crowdfunding campaign in 2019 to formulate general

cyberspace policies. This year, the State Administration and Employment Organization published two drafts to gather public opinion. The “Direct Participation of Citizens in Legislative Affairs” plan, under the internal regulations of the parliament for direct participation of citizens in legislative affairs, states that whenever five hundred thousand people eligible to participate in the elections to the Islamic Consultative Assembly sign a request to pass a law on a specific issue, the parliament must review it. The administration can also invite people too many daily activities and, by announcing public calls on the Internet, request ideas for its functional and organizational shortcomings. Regarding the design of public urban spaces such as squares, gardens and parks, public cultural and artistic centers, environmental protection and plant and animal species, determining the amount of payment, the method of receipt, the occupations and professions subject to taxation, and the method of spending taxes, it left it to the people. The more the administration moves towards interacting with citizens and the private sector and gives them freedom of action, the less interference it will have in the management of the economic affairs of society.

Article 44 of the Constitution of the Islamic Republic of Iran emphasizes the possibility of people's participation in the economy, and the general policies of the administrative system and the general policies of Article 44 of the Constitution place great emphasis on people's participation in the economy.

In this document, the government is required to transfer any activity that is not covered by Article 44 of the Constitution to the private and cooperative sectors by the end of the Fourth Development Plan. Transferring these activities to non-governmental sectors will not only allow citizens to participate in the administration of public affairs, but will also boost the economy, diversify economic activities, and multiply wealth and inject it into smaller businesses and economic institutions. The general policies of national production, support for Iranian labor and capital have also provided for the possibility of people's participation and entrusting matters to them, and special attention has been paid to low-income groups in society to provide conditions for the activities of various economic sectors, especially non-governmental sectors, and thereby achieve economic development. The Law on Removing Barriers to Competitive Production and Improving the Country's Financial System has provided progressive measures to facilitate the business of the private sector and cooperatives and to involve small production sectors and knowledge-based companies, and various tax discounts and facilitating the issuance of licenses for carrying out certain matters by the private sectors have been considered. Currently, due to administrative centralization, the administration interferes in many economic affairs, which reduces the activity of the private sector and cooperatives. In the Iranian administrative system, the administration has not yet provided suitable conditions for privatization. This is while the modern management of public affairs requires privatization, outsourcing, and entrusting the administration of public affairs to the private sector in order to both reduce government ownership and provide opportunities for economic activity for individuals. Privatization in the field of economy requires economic decentralization; as much as possible, economic enterprise affairs should be entrusted to the private sector, cooperatives, and non-governmental centers, and government enterprise should be reduced. One of the solutions to attract public participation in economic affairs from the administration is outsourcing. Delegating some of the non-essential duties of the administration to citizens leads to public participation in the administration of public affairs. This reduces government interference and government monopoly. Today, many progressive administrative systems have prioritized allowing citizens to participate in economic activities and freedom of economic activities.

5- CONCLUSION

Participatory democracy is a new type of democracy that places great emphasis on the public participation of citizens in all public areas of society's governance and considers elections as a means of selecting leaders as one of the forms of participation. In this type of democracy, citizens, alongside managers and rulers, are decision-makers and activists in the administration of public affairs in

society, and they participate in the administration of public affairs through surveys, online comments, elections, referendums, crowdsourcing, proposing laws, approving public budgets, proposing policy, etc. This broad participation is reflected in all aspects of life, from culture, politics, and economics to public administration. Participatory democracy seeks to increase citizen activism in order to fulfill their desires, and is often a way of attracting and employing them through public appeals on the Internet and social networks. Today, in democratic societies, people's participation in the legislative sphere is considered a symbol of the people's right to sovereignty in social spheres. In Iranian administrative law, this capacity and scope for citizens to participate in the management of public affairs and participation in the economy has not been used much, and the public has not been given a suitable opportunity, and the general public, especially the young generation without capital and support, have not benefited from this economic participation. There are several reasons for this, including the conflict of interests between managers and the people (who, out of concern about cutting the rent chain, consider the people their competitors) and the flaws in the process and cycle of economic crowdsourcing of real privatization. This means that if we consider crowdsourcing to include the regulation, implementation, and supervision of crowdsourcing, in the Iranian administrative law system, despite the provision of crowdsourcing and economic participation in the field of fundamental rights, the conflict of interest has caused that, firstly, the opinions of the people and experts are not used in decision-making regarding the areas of privatization and the method of transfer (defects in the decision-making and regulation cycle), secondly, in the implementation, a competitive approach and the selection of the best scientific and feasible plans for crowdsourcing are not accepted (defects in the implementation cycle of crowdsourcing), and finally, impartial and scientific supervision is not carried out by the supervisory authorities (defects in the supervision cycle). To overcome the current situation and develop public participation, it is necessary to provide a legal basis for public participation by changing current laws, and to create the basis for creating participatory democracy by expanding privatization and allowing citizens to engage in free economic activity and reducing obstacles to commercial and economic activity. In the Iranian administrative law system, crowdsourcing can be used to both lead to collective wisdom and pave the way for greater citizen participation in the administration of administrative affairs and a move toward administrative democracy, so that the scope of the government's economic activities can also be reduced. The administration can invite people to participate in many of its activities and to improve and update its affairs, and by announcing public calls on the Internet, it can request ideas for its functional and organizational deficiencies, so that it can improve its performance through these new ideas.

Keywords: Participatory democracy, administrative law, participatory economy, right to participation, crowdsourcing.

دانشنامۀ حقوق اقتصادی

Homepage: https://lawecon.um.ac.ir

مقالۀ پژوهشی

دوره ۳۱، شماره ۲۶، پاییز و زمستان ۱۴۰۳، ص. ۵۵-۴۰

چالش‌های جمع‌سپاری به عنوان یکی از شیوه‌های تحقق دموکراسی مشارکتی در نظام حقوق اداری ایران

محمدجواد حسینی[1*]، مجتبی همتی[2]

دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۴ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۱۰

چکیده

دموکراسی مشارکتی گونه‌ای جدید از دموکراسی است که تأکید فراوان بر مشارکت عمـومی شـهروندان در تمـامی عرصـه‌های عمـومی اداره جامعـه دارد و انتخابات را وسیله‌ای برای انتخاب زمامداران به‌عنوان یکی از اشکال مشارکت می‌دانـد. در این‌گونـه از دموکراسـی شـهروندان در کنـار مـدیران و حکومـت‌گران، تصمیم‌گیرنده و کنشگر اداره امور عمومی جامعه هستند و از رهگذر نظرسنجی، اظهارنظر اینترنتی، انتخابات، رفراندوم، جمع‌سپاری، پیشنهاد قانون، تصویب بودجـه عمومی، پیشنهاد خط‌مشی‌گذاری و... در اداره امور عمومی مشارکت می‌نمایند. این مشارکت گسترده در تمامی جلوه‌های زندگی نمـود پیـدا می‌کنـد و از فرهنـگ، سیاست، اقتصاد تا مدیریت عمومی را شامل می‌شود. در این نوشتار به شیوۀ توصیفی‌تحلیلی و با جمع‌آوری اطلاعات از طریق کتابخانه‌ای، بـه اثـرات جمع‌سـپاری در امور اقتصادی جهت تحقق و استمرار دموکراسی مشارکتی در نظام حقوق اداری جمهوری اسلامی ایران و چالشها و راهکارهای آن پرداخته شـده اسـت. نتـایج تحقیق نشان می‌دهد اگرچه در سال‌های اخیر گام‌های مثبت و مؤثری برای مشارکت عمومی شهروندان از منظر حقوق اساسی درنظـر گرفتـه شـده امـا از منظـر حقوق اداری به‌دلیل تضاد منافع مدیران با مردم و نقص در چرخه و فراینـد جمع‌سـپاری، تـا تحقـق دموکراسـی مشـارکتی در حوزه‌هـای اقتصـادی، اجتمـاعی و فرهنگی، فاصله‌ای طولانی پیش‌روی جامعه ایرانی است.

کلیدواژه‌ها: دموکراسی‌مشارکتی، حقوق اداری، اقتصاد مشارکتی، حق بر مشارکت، جمع‌سپاری.

[1] دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه تهران (پردیس ارس) تهران، ایران.

(نویسنده مسئول: Email: m.j.hosseini@ut.ac.ir)

[2] استادیار حقوق عمومی، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، تهران، ایران.

مقدمه

هرچند مشارکت مـردم در اداره امـور عمـومی جامعـه و حاکم بودن بر سرنوشت اجتماعی خویش در چند سدهٔ اخیـر در سراسر گیتی به‌گونه‌های گوناگون وجود داشته اسـت امـا در دهه اخیر در بسیاری از محافل علمـی و دانشـگاهی و در بســیاری از جوامــع پیشــرفته سیاســی گونــهٔ دیگــری از دموکراســی پیاده‌ســازی و اجــرا گردیــده و آن دموکراســی مشارکتی است و «در کنار مردم‌سالاری مستقیم و شـورایی، صاحبنظران از مردم‌سـالاری مشـارکتی بـه عنـوان روشـی جدید و کارآمد بـرای تثبیـت نظام‌هـای حقـوق اساسـی و دموکراتیک صحبت می‌کنند. اهمیت گرایش به سمت ایـن روش، بحران موجود در حکومت‌های مردم‌سالار است که با چالش روزافـزون بی‌تفـاوتی توده‌هـای مردمـی نسـبت بـه حکمرانی و فاصله گرفتن شهروندان نسبت بـه موضـوعات گوناگون حکومتی و مدیریتی جامعه همراه شده و مشارکت مردمـی را بـه حـداقل ممکـن رسـانده اسـت.» (جلالـی، گرجی‌ازندریانی، ۱۳۹۸: ۴۳۳) در دموکراسی‌مشارکتی تأکیـد فراوانـــی بـــر کنشـــگری شـــهروندان می‌شـــود و ایشـــان از رأی‌دهنده به کنشگر فعال تبدیل می‌شوند. مشارکت عمومی فراینـــدی اســـت کـــه مقـــرر می‌نمایـــد اشـــخاص فرصـــت تأثیرگذاری بر تصمیمات و خط‌مشـی‌گذاری‌های عمـومی را دارند. (Breakfast, Mekoa, Maphazi, 2015: 36)

در این‌گونه از دموکراسی مردم صرفاً دست بـه انتخـاب زمـام‌داران نمی‌زننـد بلکـه علاوه‌بـر انتخـاب ایشـان بـر عملکردشان نظارت مستقیم داشته و در کنار و به وسیله آنها به اداره امورعمومی جامعـه در هـر سـه سـطح قـوه مقننـه، مجریه و قضاییه و در سه فرایند قانون‌گذاری، اجرای قوانین و مقررات و نظارت بر چگونگی اجـرای قـوانین می‌پردازنـد. دموکراسی‌مشارکتی گونهٔ جدیـدی از دموکراسـی اسـت کـه اجازه می‌دهد شهروندان نقـش فعـالی در تصـمیم‌گیری‌های عمومی داشته باشند، بنابراین این‌گونه از دموکراسـی نقطـه مقابل دموکراسی نماینده‌محور است و به شهروندان امکان و موقعیت مشارکت مستقیم در امور سیاسی و اجتماعی جامعه خویش را به صورت مستمر می‌دهـد. (Gilia, 2013: 255) دموکراسی‌مشارکتی درصدد آن است که روابط میان حاکمان و شهروندان را به واسطه نهادهای واسـط هماننـد نهادهـای مدنی و یا سازمان‌های مردم نهاد به‌وسیله دراختیار گـذاردن اطلاعات و برقراری ارتباطات بهبود بخشد. (Gilia, 2013: 255) دموکراسی‌مشـارکتی گونـه‌ای از دموکراسـی مسـتقیم است چراکه شهروندان حق مشـارکت در تصـمیم‌گیری‌های عمومی را دارنـد، انتخاب‌کننـدگان (شـهروندان) بـه اجـرای تصمیمات عمومی اتخاذ شده می‌پردازند. در ایـن سیسـتم از حکمرانـی شـهروندان اثرگـذار بـر تصـمیمات عمـومی و تعیین‌کننده اولویت‌هـا و خواسته‌های عمـومی هسـتند کـه توسط خودشـان مطـرح می‌شـود. (Aragonès, Sánchez-Pagés, 2008: 2) البته بایـد درنظـر داشـت کـه مشـارکت عمـــومی مفهـــومی وســـیع‌تر از صـــرف مشـــارکت در تصمیم‌گیری‌های عمومی است و از این مفهوم فراتر رفته و مشارکت در اجرای تصمیمات عمومی و نظـارت بـر اجـرای آن‌هـا را نیـز دربـر می‌گیـرد. (Breakfast, Mekoa, Maphazi, 2015: 38) این نوشتار به شیوهٔ توصیفی‌تحلیلی و بـا بررسـی منـابع کتابخانـه‌ای و بیـان نمونـه‌های موفـق پیاده‌سازی جلوه‌هایی از دموکراسـی مشـارکتی در برخـی از جوامع به نقشی که برخی از عناصر این‌گونـه از دموکراسـی در تحقـق مشـارکت گسـترده مـردم دارد، اشـاره نمـوده و مهم‌تـرین مصـادیق تأثیرگـذاری آن در اقتصـاد و مـدیریت عمومی جامعه ایرانی را مورد واکاوی قرار داده است.

ضرورت و اهمیت تحقیق ریشه در تلاقی روزمره اداره و مردم در قالب اداره‌کنندگان و اداره‌شوندگان دارد که سبب ملتقی هرروزه حق و تکلیف این دو و وظیفه اداره در تأمین نیازهای شهروندان و همیاری گرفتن و انبازی آنها در اداره امور عمومی است و جمع‌سپاری می‌تواند زمینه‌ساز این مشارکت باشد. این مقاله درپی تبیین اثرگذاری نحوهٔ دخالت دادن مردم در اداره امور عمومی و اثری که این مداخله بر پیدایی دموکراسی مشارکتی خواهد گذاشت، می‌باشد و پرسش اصلی این است که چالش‌های جمع‌سپاری به‌عنوان یکی از شیوه‌های تحقق دموکراسی مشارکتی در نظام حقوق اداری ایران چیست؟ مسأله اصلی بررسی فرایند جمع‌سپاری به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم پیدایی دموکراسی و اثرگذاری آن در دوام و قوام دموکراسی مشارکتی است. نوشتار در چهار بخش تحت عناوین جمع‌سپاری و دموکراسی‌مشارکتی، جمع‌سپاری و قانون‌گذاریِ اقتصادیِ مردم محور، جمع‌سپاری در نظام مدیریت شهری، دموکراسی‌مشارکتی و اقتصاد مشارکتی سامان یافته و سپس برآمد کار و نتایج حاصله بیان شده است.

۱- جمع‌سپاری و دموکراسی‌مشارکتی

دموکراسی‌مشارکتی درپی افزایش کنشگری شـهروندان در راستای تحقق خواسته‌های ایشان است و ارتباط وثیقی با جمع‌سپاری[1] دارد که مفهوم آن عبارت است از سپردن انجام یک پـروژه بـه جمـع کثیـری از شـهروندان چراکـه امکـان مشارکت مردم را فـراهم و زمینه‌سـاز مداخلـه آنهـا در امـور عمومی می‌گردد و «مشارکت سهیم و شـریک شـدن افـراد جامعه و پذیرش مسـئولیت در فعالیت‌هـا و وجـوه گونـاگون زندگی اجتماعی بـه منظـور دسـتیابی بـه اهـداف مشـخص اسـت.» (جاویـد، فتاحی‌زفرقنـدی، ۱۳۹۲: ۷۱) واژهٔ جمع‌سپاری «برای اولین‌بـار در ژوئـن سـال ۲۰۰۶ توسـط جف‌هاو[2] نویسنده آمریکایی مجله وایرد با همکاری مـارک رابینسـون[3] در مقالـه‌ای تحـت‌عنوان طلـوع جمع‌سـپاری[4] معرفـی شـد.» (ابـوترابی‌زارچی، ابراهیمـی، ۱۴۰۰: ۵) جمع‌سپاری «به معنای روشی از مشارکت در انجام فعالیتی است که طـی آن، مجموعـه‌ای از وظـایف کوچـک میـان تک‌تک افراد به طور جداگانه از یک جمع بزرگ به‌گونه‌ای تقسیم می‌شود کـه قابـل جمـع و کنـار هـم قـرار گـرفتن هستند.» (بهادری‌جهرمی، علیپـور، ۱۴۰۱: ۲۷) جمع‌سـپاری «مشارکت و همکاری در چارچوب خرد جمعـی اسـت. واژه جمع‌سپاری، ترکیبـی از دو کلمـه جمعیـت و برون‌سـپاری است؛ بنابراین جمع‌سپاری به معنای برون‌سپاری بـه انبـوه مردم است که معمولاً از طریق فراخـوان عمـومی صـورت می‌گیرد.» (زابلی‌زاده، ۱۳۹۵: ۱۴۹)

در جمع‌سپاری تلاش می‌شود تا علاوه‌بر شریک نمـودن مردم در اداره امورعمومی و سپردن ابتکـار انجـام برخـی از امور بـه مـردم از خلاقیـت، ابتکـار و همچنـین ایـده‌پردازی شـهروندان اسـتفاده شـود. البتـه بایـد درنظـر داشـت کـه «نظرخواهی و کسب دانش از عموم، امری نیسـت کـه بـه آسانی صورت پذیرد، مگر آنکه بستری برای سپردن مسئله بـه جمـع مـردم و مطالبـه‌گری از آنهـا بـرای رسـیدن بـه پاسخ‌های بیشـتر و بیشـتر فـراهم آیـد.» (صـلواتیان و همکـاران، ۱۳۹۸: ۲۰۷) جـذب ایـده‌های مـردم در اداره امورعمـومی و ارائـه راهکـار بـرای حل‌وفصـل مشـکلات و معضلات جامعه و یا تصمیم‌گیری برای اداره برخـی از امـور پـیش‌رو و اسـتفاده از خـرد جمعـی و حـل مسـأله خـارج از روش‌هـای مرسـوم سـازمانی و بروکراتیـک در مجموعـه‌ای غیرسلسله مراتبی از اهداف مهم جمع‌سپاری است که در آن شهروندان به صورت داوطلبانه و آگاهانه اقدام به همکـاری با دولت می‌نمایند و مورد مشورت، مشـاوره و مداخلـه واقـع می‌گردند و غالباً طریقه جذب و به کارگیری آنها از طریـق فراخـوان عمـومی بـه‌ویژه در بسـتر اینترنـت و شـبکه‌های اجتمـاعی اسـت. امـروزه پذیرفتـه شـده کـه «فراینـدهای مشارکت مشورتی شـهروندی اگـر بـه درسـتی درک و اجـرا شوند می‌توانند بـه‌طور مـؤثری بـه حـل مشـکلات پیچیـده اجتمـاعی، سیاسـی و اقتصـادی عصـر مـا کمـک کنـد.» (ذوالفقارزاده، شهسواری، ۱۳۹۸: ۱۸۶)

۲- جمع‌سپاری و قانون‌گذاریِ اقتصـادیِ مـردم محور

جمع‌سـپاری یکـی از راه‌هـای رسـیدن بـه دموکراسی‌مشـارکتی اسـت کـه اتفاقـاً در حقـوق اداری نیـز کاربرد زیادی دارد و می‌تـوان در حقـوق اداری نـوین بـرای جذب مشارکت مردم از جمع‌سپاری اسـتفاده نمـود. یکـی از ایـن مـوارد در حـوزه خط‌مشـی‌گذاری، مقررات‌گـذاری و قانون‌گذاری است؛ چراکه وقتی سخن از مشارکت مـردم در اداره امور عمومی می‌شود این مشارکت تنها در انتخابـات و انتخاب زمامداران یا برخی از امـور اجرایـی کشـور نیسـت و «امروزه در جوامع مبتنی بر دموکراسی، مشـارکت مـردم در عرصـه قانون‌گـذاری نمـادی از حـق حاکمیـت مـردم در عرصـه‌های اجتمـاعی محسـوب می‌شـود.» (جاویـد، فتاحی‌زفرقندی، ۱۳۹۲: ۸۱) بخش عمده مشارکت از دیربـاز به تدوین قوانین و مقررات جامعه مربوط می‌شد که این امـر ریشه در ایام باستان دارد و در سرزمین‌هایی ماننـد یونـان و روم برای اتخاذ تصمیمات مهـم و کـلان جامعـه از رهگـذر قوانین و مقررات به مشورت با مردم و نظرخواهی از ایشـان می‌پرداختند. در جوامع مدرن امروزی به دلیل وجود و وجوب اصل حاکمیـت قـانون و مبنـا قرارگـرفتن آن بـرای تمـامی کنش‌هـا و واکنش‌هـای حکومـت‌گران نیـاز بـه تـدقیق در ماهیت قانون و چگونگی تشکیل و تدوین آن است چون اگر بنا باشد اراده مردم اساس و ملاک کار قرار گیرد باید قوانین و مقررات موجود در جامعه نیز برآمده از خواست و نیاز آن‌ها

[1] Crowdsourcing
[2] Jeff Howe
[3] Mark Robinson
[4] The Rise of Crowdsourcing

باشـد تـا از ایـن طریـق خواسـته‌های مـردم اجابـت گـردد. درغیراین صورت زمانی کـه قـوانین و مقـررات بـه صـورت یکطرفه از جانب حکام تعیین گردد مسلماً خواسته‌های مردم نمود کمتری در آنها پیدا خواهد کرد و سختی در اجرای این قوانین به وجود خواهد آمد و «این امر موجب متروک شدن قـانون و مقاومـت عمـوم در مقابـل اجـرای آن می‌شـود.» (حسـینی صـدرآبادی، محمـدپور، ۱۴۰۲: ۹۲) بـرای همـین منظور در حوزه قانون‌گذاری و همچنین مقـررات بـه‌ویژه در حوزه‌هایی که ارتباط مستقیم با شهروندان و حقوق آنها دارد می‌توان از شیوه جمع‌سپاری برای تـدوین مقـررات اسـتفاده نمود.

امروزه بسیاری از کشورها حق بـر مقررات‌گـذاری را بـرای شهروندان خویش به رسـمیت شـناخته‌اند و در بعضـی از آنهـا به‌تازگی از شیوهٔ جمع‌سپاری استفاده شده است، برای نمونه در سال ۲۰۱۱ برای بازنگری و دوباره‌نویسی قانون اساسـی ایسلند از روش جمع‌سپاری استفاده شد و با استفاده از بسـتر اینترنت زمینه مشارکت مردم فراهم گردید. همچنین برخـی از دولت‌ها در آمریکا (ریچموند و سن‌آنتونیو)، اسـترالیا (کـانبرا)، اسلواکی، نروژ، کلمبیا، آرژانتین (بوینس‌آیرس)، اسپانیا (مادریـد)، فلانـد (هلسـینگی)، نـروژ، ایتالیـا، کـوزوو، مجارسـتان و ژاپـن (حبیب‌نژاد، عامری، ۱۳۹۸: ۷-۱۰) هرکدام به شیوه‌ای خـاص و با تعیین حدنصابی برای درخواست‌کنندگان خود را ملزم به قبول پیشـنهادات و ایـده‌های شـهروندان در حـوزه مقـررات شـهری نموده‌اند.

نمونه برجسـته و مهمتـر جمع‌سـپاری کـه می‌توانـد در حقـوق اداری کاربردهـای فراوانـی داشـته باشـد در حـوزه مقررات‌گذاری است چون «موضـوع مشـارکت عمـومی در روند مقررات‌گذاری ریشه در مفهوم حـق تعیـین سرنوشـت دارد.» (حبیب‌نژاد، عامری، ۱۳۹۸: ۴) تصویب قـانون برعهـده قوه مقننه است اما اجرای آن برعهده قوه مجریه می‌باشـد و این قوه برای اجرای قوانین اقدام به تهیه مقـررات اداری از جمله آیین‌نامه، بخشنامه، تصویب‌نامه و ... می‌نماید. باتوجه به اینکه اجرای قوانین و مقررات ارتباط مستقیمی با حقـوق و تکالیف شهروندان دارد، می‌توان این امر را جمع‌سـپاری و پـس از آگاهی‌بخشـی‌های لازم بـه شـهروندان درخصـوص تصویب قانون جدید، برای تصـویب مقـررات اجرایـی آن در قالب‌های مذکور به نظر مردم، ایده‌ها و افکـار آنهـا مراجعـه نمود.

در ایران در زمینه جمع‌سپاری حـوزهٔ قـوانین و مقـررات گام‌هایی برداشته شده است، در قانون بهبود مسـتمر محـیط کسب و کار[1] در ماده ۳ دستگاه‌های اجرایی مکلـف شـده‌اند به هنگام تدوین یا اصلاح مقررات، بخشنامه‌هـا و رویـه‌های اجرایی نظر تشکل‌های اقتصادی ذیربط را اسـتعلام و مـورد توجه قرار دهند، همچنـین در مـاده ۳ آیینامـه لـزوم ثبـت و اطلاع‌رسانی مقررات در پایگاه اطلاعـات قـوانین و مقـررات مرتبط با محیط کسب و کار[2] تأکید شده کـه «دسـتگاه‌های اجرایی مکلفند پیشنویس مقررات خود را مطابق دستورالعمل ماده ۲ این آیینامه یک هفته قبل از صدور در تارنمای خود به اطلاع عموم و فعالان اقتصادی برسانند تـا فرصـت لازم برای اعلام نظرات عموم یـا فعـالان اقتصـادی و تشـکل‌ها وجـود داشـته باشـد.» مـاده ۳ دسـتورالعمل نحـوه تـدوین پیشنویس مقررات مرتبط با محیط کسب و کار[3] نیز ضرورت نظرسنجی پیشینی از عمـوم درخصـوص قـوانین و مقـررات حوزه کسب و کار را مـدنظر داشـته و دولـت و دسـتگاه‌های اجرایی را مکلف به اخذ نظر کتبـی تشـکل‌های اقتصـادی و ذینفعان در زمان تدوین، اصلاح مقررات و رویه‌های اجرایـی نمـوده و در صـورت اقتضـاء دعـوت از ایشـان و شـرکت در جلسات مربوطه را مطرح نموده است.[4]

در سال‌های اخیر مجلس شورای اسلامی در طرح جامع مدیریت شـهری و کنتـرل واردات کـالای خـارجی و وزارت کشور در پیش‌نویس قانون تقسـیمات کشـوری بـه صـورت محدود اقدام به جمع‌سپاری نمودنـد، البتـه ایـن اقـدام آنهـا

[1] مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۱۶

[2] مصوب هیأت وزیران مورخ ۱۴۰۲/۰۲/۱۷ موضوع تصویبنامه شماره ۱۷۹۷۶/ت۶۱۱۳۴۵ ه مورخ ۱۴۰۲/۰۲/۰۹

[3] بخشنامه شماره ۱۳۵۴۴مورخ ۱۴۰۳/۰۲/۰۱ معاونت حقوقی رییس‌جمهور

[4] ماده۳: دولت و دستگاه‌های اجرایی مکلف‌اند در مراحل تدوین یا اصلاح مقررات و رویه‌های اجرایی نظر کتبی اتاق‌ها و آن دسته از تشکل‌های اقتصادی ذیربطی که عضو اتاق‌ها نیستند و در صورت لزوم ذینفعان، مراکز علمی معتبر ازجمله دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی، بنیاد ملی نخبگان و همچنین نهادهای قانونی مردم‌نهاد تخصصی و صنفی را اخذ و مورد توجه قرار دهند و در صورت اقتضاء از آنها برای شرکت در جلسه دعوت کنند. پس از تدوین پیشنویس مقرره، دستگاه اجرایی مکلف است حداقل یک هفته قبل از صدور مقرره پیشنویس اخیر را علاوه‌بر تارنمای خود، در پایگاه اطلاع‌رسانی منتشر نماید تا زمینه جمع‌سپاری در تدوین مقررات فراهم گردد.

بیشتر جنبه نظرسنجی داشت تا جمع‌سپاری ولی اقدامات این چنینی می‌تواند زمینه‌ساز مشارکت مردم در حوزه قانون‌گذاری باشد. امری که در «سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری»[۱] مورد تأکید قرار گرفته و مراجع ذیصلاح مکلف شده‌اند تا به هنگام قانون‌گذاری و قانون‌نویسی به آن توجه ویژه‌ای داشته و برای «جلب مشارکت حداکثری مردم، ذینفعان و نهادهای قانونی مردم‌نهاد تخصصی و صنفی در فرایند قانون‌گذاری»[۲] اقدامات لازم را مبذول نمایند. جلب مشارکت مردم علاوه‌بر همه‌پرسی تقنینی مقرر در قانون اساسی[۳]، از طریق جمع‌سپاری نیز امکان پذیر است و در مرحله قبل از تصویب (دریافت پیشنهادات و ایده‌ها) و پس از تصویب قانون (موافقت یا مخالفت با قانون جدید) می‌توان نظر مردم را سنجید و از طرح و نظرات و ایده‌های آنها بهره برد. علاوه بر موارد مذکور دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام[۴] در سال ۱۳۹۹ اقدام به جمع‌سپاری نمود و در راستای تدوین سیاست‌های کلی فضای مجازی مهلتی[۵] برای مشارکت مردم و ارائه نظرات و پیشنهادات خود در حوزه‌های مرتبط با فضای مجازی ایجاد نمود و از همه شهروندان خواست تا ایده و نظرات خود را در محورهای چهارده‌گانه اعلامی در راستای تعیین سیاست‌های کلی فضای مجازی ارائه دهند و برای تشویق هرچه بیشتر مردم به مشارکت برای دادن طرح و ایده، جایزه نیز تعیین نمود. در سال جاری سازمان اداری و استخدامی کشور دو پیشنویس[۶] را برای جمع‌آوری دیدگاه عموم مردم منتشر نموده تا پس از جمع‌آوری نظرات گوناگون اقدام به نهایی‌سازی آنها نماید که این امر نیز در راستای اخذ نظر شهروندان و پذیرش ایده‌های آنها است.

به‌تازگی ابتکارات تقنینی در زمینه مشارکت مستقیم مردم در اداره امور ملی و محلی در حال انجام است که در صورت تصویب و اجرایی شدن می‌تواند تا حدود بسیاری رهگشا باشد. در طرح «مشارکت مستقیم شهروندان در امور قوه مقننه» که در ذیل آیین‌نامه داخلی مجلس درنظر گرفته شده اما هنوز به سرانجام نرسیده، جهت مشارکت مستقیم شهروندان در امور تقنینی راهکارهایی ارائه شده است و هر زمان که پانصد هزار نفر از واجدین شرکت در انتخابات مجلس شورای اسلامی درخواستی برای تصویب قانون در یک موضوع خاص را امضاء نمایند هیأت رئیسه مجلس شورای اسلامی مکلف است تا طرحی در آن زمینه تهیه و دراختیار نمایندگان جهت بررسی قرار دهد. هرچند این طرح تاکنون تصویب نگشته و مراحل تبدیل شدن به قانون را طی نکرده و چندسالی مسکوت مانده اما در صورتی که به تصویب برسد می‌تواند زمینه‌ساز مشارکت تقنینی شهروندان ایرانی باشد.

۳- جمع‌سپاری در نظام مدیریت شهری

در نظام حقوق اداری ایران بسیاری از مقررات حوزه شهری همانند مصوبات شوراهای اسلامی شهر و یا بخشنامه‌ها و مصوبات شهرداری‌ها به طور ملموس و روزمره با زندگی شهری مردم در ارتباط است که می‌توان ابتکار تقنین بسیاری از آنها را به مردم محل سپرد. چراکه «حق تعیین سرنوشت می‌تواند ابعاد مختلفی را به همراه داشته باشد ازجمله در ساحت محلی و در نقشی که شهروندان می‌توانند در مقررات‌گذاری‌های محلی شهری برعهده داشته باشند.» (حبیب‌نژاد، عامری، ۱۳۹۸: ۳) این‌گونه جمع‌سپاری مورد تأکید ماده ۹ مصوبه شورای عالی اداری[۷] نیز بوده و دستگاه‌های اجرایی مکلف به ارائه اطلاعات راجع‌به اقدامات و تصمیمات خود به عموم مردم درراستای مشارکت ایشان در تصمیم‌گیری آگاهانه می‌باشند.[۸]

برای نمونه در حوزۀ فضای سبز شهری و ایجاد بوستان‌های عمومی درحال حاضر شهرداری مناطق مختلف اقدام به ایجاد و نگهداری این‌گونه فضاها می‌نمایند اما نه در ایجاد آنها و نه در طراحی، ساخت و فضانمایی از مردم منطقه به‌ویژه اهالی محل هیچ‌گونه نظرسنجی نمی‌کنند. این درحالی است که این‌گونه فضاها برای تفریح و گذران

[۱] مصوب ۱۳۹۸/۰۷/۰۶

[۲] بند نهم سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری.

[۳] اصل پنجاه‌ونهم قانون اساسی

[۴] مرکز مطالعات و بررسی‌های راهبردی

[۵] از تاریخ ۱۳۹۹/۱۲/۱۲ تا ۱۴۰۰/۰۳/۰۱

[۶] مستندسازی و ثبت تجربیات مدیران حرفه‌ای کشور و آیین‌نامه ساماندهی نیروهای شرکتی و خرید خدمات حجمی.

[۷] مصوبه شورای عالی اداری درخصوص منشور حقوق شهروندی به شماره ۱۱۲۷۱۲۸ مورخ ۱۳۹۵/۱۲/۲۸

[۸] دستگاه‌های اجرایی مکلفند اطلاعات راجع‌به نحوه استفاده مردم از خدمات و فرایندهای اداری، نحوه مشارکت در آنها و نحوه اعتراض به تصمیمات و اقدامات خود را دراختیار عموم قرار دهند به نحوی که امکان تصمیم‌گیری آگاهانه را برای آنها فراهم کنند.

اوقات فراغت مردم محل ایجاد می‌شوند و مردم باید در نحوه ایجاد آن دخیل باشند. همین‌گونه است طراحی بسیاری از فضاها و اماکن عمومی در سطح شهر که در ایجاد آنها می‌توان از نظرات مردم و ایده‌های شهروندان بهره گرفت. در بسیاری از موارد عدم توجه به نیازهای شهروندان سبب می‌گردد که شهرداری با صرف هزینه‌های گزاف و گاهاً چند میلیاردی پروژه‌ای را طراحی و ایجاد نماید اما به دلیل عدم استقبال عمومی عملاً هیچ‌گونه استفاده‌ای از آن پروژه نشود. برای نمونه در چندین سال گذشته شهرداری تهران در برخی از مناطق جنوب شهر اقدام به احداث پارک و بوستان‌هایی با صرف هزینه‌های بسیار بالا نموده است و مبالغ کلانی برای خرید تجهیزات شهربازی اختصاص داده است درحالی که آن مناطق از ابتدایی‌ترین و ضروری‌ترین نیازهای عمومی همانند مدرسه و یا مراکز درمانی و بهداشتی محروم است.[۱] اگر شهرداری قبل از احداث بوستان‌های گران قیمت در آن مناطق از طریق نظرسنجی عمومی اقدام به طرح پرسش از مردم و نیازسنجی می‌نمود مسلماً به جای احداث بوستان اقدام به تأسیس مراکز درمانی و بهداشتی که جزء ضروریات زندگی شهری است می‌نمود. در برخی از کشورها نمونه موفق جمع‌سپاری طراحی فضاهای شهری تجربه شده است. برای نمونه در ایالات متحده آمریکا اداره فدرال ترانزیت طراحی بسیاری از ایستگاه‌های اتوبوس در سطح فدرال را به فراخوان عمومی گذاشت و از طریق جمع‌سپاری و کسب ایده‌های مردم اقدام به ساخت ایستگاه‌های اتوبوس نمود.[۲]

در نظام حقوق اداری ایران می‌توان از جمع‌سپاری استفاده‌های بسیار زیادی کرد تا هم منتهی به خرد جمعی و هم زمینه‌ساز مشارکت هرچه بیشتر شهروندان در اداره امور محلی و حرکت به سمت دموکراسی اداری باشد و از این طریق از دامنه فعالیت‌های اقتصادی دولت نیز کاسته شود. اداره می‌تواند درخصوص بسیاری از فعالیت‌های جاری و روزمره خود در راستای ارائه خدمات عمومی و در جهت بهتر و به‌روز شدن امور از مردم دعوت به عمل آورد و با اعلام فراخوان‌های عمومی در بستر اینترنت برای کمبودهای عملکردی و سازمانی خود درخواست ایده و یا یاری نماید تا از طریق این ایده‌های نوین عملکرد بهتری را رغم بزند. برای نمونه در حوزه مدیریت شهری می‌توان از جمع‌سپاری استفاده نمود و درخصوص طراحی فضاهای عمومی شهری از شهروندان ساکن محل نظرسنجی و ایده جمع‌آوری کرد و بعد از آن به طراحی میادین، بوستان‌ها و پارک‌ها، مراکز عمومی فرهنگی هنری و... پرداخت. در حوزه حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی نیز می‌توان جمع‌سپاری نمود و محافظت از گونه‌های گیاهی و جانوری محیط‌های خاص را به مردم داوطلب همان محل سپرد و از ایشان خواست تا در راستای حفاظت هرچه بیشتر از محیط‌زیست پیرامونی اقدام و با اداره همکاری نمایند و اداره از رهگذر مشارکت ایشان به حفاظت از محیط‌زیست بپردازد. در حوزه پرداخت انواع عوارض شهری و مالیات‌هایی که افراد باید در طول سال پرداخت نمایند می‌توان به جمع‌سپاری رجوع نمود و تعیین میزان پرداخت، نحوه دریافت، مشاغل و حِرف مشمول مالیات و... را به جمعی از مردم سپرد تا آن را تعیین و مشخص نمایند. از این مهمتر نحوه خرج‌کرد این مالیات‌ها و عوارض را نیز می‌توان به مردم سپرد تا چگونگی آن را اولویت‌بندی نمایند. علاوه‌بر موارد فوق، برخی از صاحب‌نظران پا را فراتر گذاشته و معتقدند که می‌توان خط‌مشی‌گذاری عمومی جامعه را نیز جمع‌سپاری نمود و از این رهگذر خط‌مشی‌های کلی نظام اداری، سیاسی، فرهنگی و... را تبیین نمود[۳] چون «اصول دموکراسی‌مشارکتی مستلزم این است که مردم متأثر از یک پیشنهاد تقنینی مورد مشورت در مورد آن قرار بگیرند و خواهان این باشند که نظراتشان قبل از این که آن سیاست تقنینی وضع گردد مورد بررسی قرار گیرد.» (حبیب‌نژاد، عامری، ۱۳۹۸: ۴)

از زاویه‌ای دیگر؛ امروزه بسیاری از مجوزهای کسب و کار و فعالیت‌های عمرانی، اقتصادی و فرهنگی و... توسط اداره اعطاء می‌شود و اداره در مورد نحوه فعالیت افراد در

---

[۱] برای نمونه بنگرید به احداث پارک و دریاچه مصنوعی در منطقه هرندی میدان شوش تهران که منطقه‌ای مملوء از معتادین متجاهر می‌باشد و به دلیل کثرت این افراد، خانواده‌ها در آن محدوده تردد بسیار کمی دارند. شایسته بود به جای تأسیس پارک و دریاچه مصنوعی و شهربازی، برای جمع‌آوری این حجم از معتادین متجاهر گرم‌خانه یا کمپ ترک اعتیاد در محل ایجاد می‌شد.

[2] Next stop design (www.fa.wikipedia:Crowdsourcing)

[۳] برای نمونه بنگرید به: ذوالفقارزاده، محمدمهدی، شهسواری، زینب، (۱۳۹۸) جمع‌سپاری خط‌مشی و جلب مشارکت عامه در فرایند خط‌مشی‌گذاری عمومی: درس آموزه‌هایی برای ایران، سیاستگذاری عمومی، دوره ۵، شماره ۲.

حرفه‌های خاص اظهارنظر می‌نماید. در این رابطه به دلیل اهمیتی که شرایط اعطاء مجوز در عملکرد افراد دارد اداره می‌تواند شرایط و فاکتورهای لازم برای بدست آوردن مجوز یک حرفه یا شغل خاص را از مردم و متخصصان و دارندگان آن حرفه خاص نظرسنجی نماید و یا نحوه شرایط را از آنها طلب کند چون اغلب افرادی که در آن حرفه مشخص فعالیت و کنشگری دارند تخصص ویژه‌ای نیز دارند که شاید آن تخصص به آن حد و اندازه در دسترس اداره نباشد. برای مثال می‌توان از اتحادیه‌ها و سندیکاهای مختلف شرایط و ضوابط اعطاء مجوز را جویا شد و همه سندیکاهای کشور را برای بیان نظرات و پیشنهادات فراخواند. در ایران برای مقررات‌گذاری مستقیم توسط شهروندان از رهگذر جمع‌سپاری و سایر شیوه‌های دموکراتیک راهکارهای قانونی مؤثری ایجاد نشده است و علیرغم تأکید قانون‌گذار در متن قانون اساسی بر مشارکت مردم در اداره امور می‌توان نتیجه گرفت که «مشارکت شهروندان و ذینفع‌ها در فرایند تصمیم‌گیری‌ها اجباری و یک اصل قانونی است و سازمان‌های اداری حق نقض این اصل را ندارند» (رضایی، میرزاده‌کوهشاهی، ۱۳۹۷: ۹) اما درحال حاضر بسترهای لازم برای مشارکت در مقررات‌گذاری مردم درنظر گرفته نشده و «نظام حقوقی ایران همپای نقش مستقیم گمشده شهروندان درخصوص امر قانون‌گذاری، مشارکت شهروندان در مقررات‌گذاری‌های شهری نیز مغفول باقی مانده است» (حبیب‌نژاد، عامری، ۱۳۹۸: ۲۴) و این «مشارکت محدود شهروندان ایرانی در تهیه و تدوین قوانین و سیاست‌ها نتیجتا باعث می‌شود آگاهی از مفاد قوانین و سیاست‌ها کاهش یافته و منجر به بی‌تفاوتی شهروندان نسبت به این قوانین و اسناد بالادستی شود.» (طحان نظیف و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۸)

٤-دموکراسی مشارکتی و اقتصاد مشارکتی

اقتصاد و مسائل مرتبط با آن ارتباط مستقیمی با اداره و سیاست‌های اداری دولت دارد و نوع رژیم سیاسی حاکم بر جامعه تأثیر فزاینده‌ای در نحوه تعاملات اقتصادی شهروندان، میزان مداخله دولت در اقتصاد، آزادی روابط تجاری و کلیه مسائل مرتبط با اقتصاد جامعه دارد. در نظام حقوقی ایران به‌ویژه در حوزه حقوق اداری به جنبه‌های اقتصادی حقوق اداری کمتر توجه شده و تأثیرگذاری عملکرد اداره به عنوان بازوی اجرایی حکومت بر اقتصاد مردم کمتر مورد مداقه قرار گرفته است، حال آنکه اداره سهم وسیعی در تحولات اقتصادی جامعه بازی می‌کند. هرچه اداره به سمت تعامل با شهروندان و بخش خصوصی برود و آزادی کنشگری به آنها بدهد، به همان میزان از دخالتش در اداره امور اقتصادی جامعه کاسته خواهد شد و برعکس اگر اداره در پی افزایش کارویژه‌ها و صلاحیت‌های خود باشد به همان میزان بر اقتدار خود می‌افزاید و از آزادیِ بخش خصوصی می‌کاهد. این درحالی است که براساس آموزه‌های قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران دولت اسلامی مکلف به ایجاد شرایطی برای «مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش» و «ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیرضرور» می‌باشد.[1]

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران امکان مشارکت مردم در اقتصاد مورد تأکید قرار گرفته است، برای نمونه در اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی اقتصاد ایران بر سه پایه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی بنیان نهاده شده که در دو بخش خصوصی و تعاونی می‌توان فرصت مشارکت اقتصادی را به شهروندان داد و آزادی فعالیت اقتصادی آنان را در پرتو قوانین و مقررات تضمین نمود. در سال‌های اخیر تأکید بسیاری از مقامات عمومی و همچنین برخی از قوانین و مقررات بر ایجاد فرصت مشارکت مردم در اداره امورعمومی به ویژه اقتصاد بوده است و برخی از اسناد بالادستی نیز به خوبی این مهم را دریافته‌اند. در سیاست‌های کلی نظام اداری[2] رؤسای سه قوه، نیروهای مسلح و مسئولان نهادهای غیردولتی موظف شده‌اند اصول حاکم در این سند را اجرا نمایند که یکی از آنها (بند نوزدهم) زمینه‌ساز برای جذب و استفاده از ظرفیت‌های مردمی در نظام اداری است که یکی از جلوه‌های این مشارکت، مشارکت در امور اقتصادی می‌باشد. در «سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی»[3] بر مشارکت مردم در اقتصاد تأکید فراوانی شده و اهمیت این مداخله توسط حاکمیت به خوبی درک شده است. در این

[1] بندهای هشتم و دهم اصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
[2] مصوب ۱۳۸۹/۰۲/۰۱.
[3] مصوب ۱۳۸۴/۰۳/۰۱ .

سند باتوجه به اصول چهل‌وسوم و چهل‌وچهارم قانون اساسی به منظور افزایش رقابت‌پذیری در اقتصاد ملی و همچنین افزایش سهم بخش‌های خصوصی و تعاونی در اقتصاد ملی و کاستن از بار مالی و مدیریتی دولت در تصدی فعالیت‌های اقتصادی در راستای جلوگیری از بزرگتر شدن دولت و تصدی‌های او در اقتصاد مقرر گردیده که «دولت حق فعالیت اقتصادی جدید خارج از موارد صدر اصل چهل‌وچهارم را ندارد»[۱] و دولت موظف گردیده تا پایان برنامه چهارم توسعه هرگونه فعالیتی که مشمول صدر اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی نیست را به بخش خصوصی و تعاونی واگذار نماید. نکته جالب‌تر این است که متن این سیاست کلی فرصت بزرگی به وجود آورده تا در اموری که تاکنون امکان مشارکت بخش خصوصی در آنها وجود نداشت فعالیت نمایند و این امر از انحصار دولت جمهوری اسلامی بیرون آمده است که در راستای توسعه بخش خصوصی و تعاونی‌ها و نهادهای عمومی غیردولتی و فعالیت اشخاص، حرکتی رو به تعالی است. برای نمونه در بند دوم قسمت الف این سیاست بیان گردیده که «سرمایه‌گذاری، مالکیت و مدیریت در زمینه‌های مذکور در صدر اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی به شرح ذیل توسط بنگاه‌ها و نهادهای عمومی غیردولتی و بخش‌های تعاونی و خصوصی مجاز است» و سپس مصادیق آن را که شامل صنایع بزرگ و مادر و معادن بزرگ (به جز نفت و گاز)، بیمه، راه و راه‌آهن، کلیه امور پست و مخابرات به استثناء شبکه‌های مادر مخابراتی، بخشی از هواپیمایی و کشتیرانی قابل واگذاری به بخش‌های غیردولتی است. در بخش دیگر این سند الزامات و مقدمات واگذاری امور مذکور به بخش خصوصی و تعاونی‌ها بیان شده و توانمندسازی، نظارت و پشتیبانی و استفاده از روش‌های معتبر و سالم واگذاری مورد تأکید قرار گرفته است. به تحقیق واگذاری این امور به بخش‌های غیردولتی علاوه‌بر امکان مشارکت شهروندان در اداره امورعمومی، سبب رونق اقتصاد، تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی و تکثیر ثروت و تزریق آن به بنگاه‌ها و نهادهای اقتصادی کوچک‌تر می‌شود که درنهایت رونق تولید را به ارمغان خواهد آورد.

«سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی»[۲] نیز از دیگر اسناد بالادستی است که امکان مشارکت مردم و سپردن امور به آنها را مقرر نموده است. در بند نهم این سند به افزایش سهم بخش‌های تعاونی و خصوصی در تولید ملّی از طریق تقویت انگیزه و عزم ملّی و تأکید و تسریع در اجرای کامل سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم، رعایت انضباط مالی و بودجه‌ای دولت، رفع تبعیض بین بخش دولتی و بخش‌های خصوصی و تعاونی و همچنین ساماندهی و حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط در جهت کارآمدسازی آنها اشاره شده که گسترش تعاونی‌ها و افزایش امکان فعالیت بخش خصوصی و تقویت آنها می‌تواند زمینه‌ساز جمع‌سپاری و مشارکتی نمودن امور اقتصادی کشور به محوریت مردم و شهروندان عادی جامعه باشد. در بند چهاردهم این سند نیز به ارتقاء سرمایه‌های انسانی، طبیعی، اجتماعی و فیزیکی با تأکید بر توسعه نهادهای مردمی برای رشد تولید ملی اشاره است. گسترش سازمان‌های مردم‌نهاد و غیردولتی برای تولید محصولات و ارائه خدمات ازجمله مواردی است که مشارکت اقتصادی شهروندان را به همراه دارد و از یکه‌تازی دولت در عرصه اقتصاد می‌کاهد. در بند هفدهم این سند نیز به گسترش تنوع ابزارهای سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه و تکمیل ساختارهای آن و اعمال سیاست‌های تشویقی برای حضور عموم مردم و سرمایه‌گذاران داخلی و بین‌المللی به ویژه منطقه‌ای در بازار سرمایه اشاره شده است. اعمال سیاست‌های مشوق برای حضور مردم و سرمایه‌گذاری در عرصه فعالیت‌های اقتصادی اگر به درستی اجرا شود و دولت زمینه‌های مورد نیاز آن را فراهم سازد به تحقیق موجب تعالی حضور بخش خصوصی و مردمی در اقتصاد و تنوع بخشی به فعالیت‌های مولد اقتصادی است.

یکی دیگر از اسناد بالادستی که مشارکت مردم در امور اقتصادی را پیش‌بینی و بر آن تأکید نموده «سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی» است. این سند «بنیان‌های خود را بر اقتصاد مردم نهاد استوار نموده و توجه خویش را به اقتصاد مشارکتی معطوف کرده است» (احمدی‌بنی و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۸) و در این سند «مقاوم بودن اقتصاد، حمایت از تولید، مردمی کردن اقتصاد، مدیریت مصرف و فعالیت‌های دانش بنیان تأکید شده است.» (احمدی‌بنی و همکاران،

---

[۱] بند ۱ بخش الف سیاست‌های کلی توسعه بخش‌های غیردولتی و جلوگیری از بزرگ شدن بخش دولتی.

[۲] مصوب ۱۳۹۱/۱۱/۲۴ .

۱۴۰۱: ۴۹) در این سند راهبردی که جدیدتر از اسناد پیشین است در بند اول مشارکت همه مـردم در فعالیـت اقتصـادی مورد توجه قرار گرفته و توجه ویژه‌ای به قشرهای کم درآمد و متوسط جامعه گردیده است[۱] تا شرایط فعالیت بخش‌هـای مختلف اقتصادی به ویژه بخش‌های غیردولتی فراهم آیـد و از این رهگذر توسعه اقتصادی حاصل گردد.

در کنار موارد مطروحه باید به قانون «رفع موانع تولیـد رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور»[۲] نیز اشاره نمـود کـه این قانون تمهیدات مترقی در جهـت تسـهیل کسـب و کـار بخش خصوصـی و تعاونی‌هـا و مشـارکت دادن بخش‌هـای کوچـک تولیـدی و شـرکت‌های دانـش بنیـان فـراهم آورده است. برمبنای این قانون برای انجام برخـی از امـور توسـط بخش‌های خصوصی انواع تخفیف‌هـای مالیـاتی[۳] و تسـهیل صدور مجوزها[۴] درنظر گرفته شده و بـا تشـکیل کمیسـیونی خاص از روندهای پیشـین صـدور مجوزهـای کسـب و کـار مقررات‌زدایی گردیده است.

از زاویـه‌ای دیگـر؛ خصوصی‌سـازی امـری اسـت کـه می‌تواند تحقق‌بخش مشارکت مردم باشد.[۵] «خصوصی‌سازی معانی متفاوتی دارد و از واگذاری دارایی‌های دولت به بخش خصوصی تا کاهش دخالت دولت در تولید را دربر می‌گیرد.» (یخشکی، ۱۴۰۱: ۸۴) خصوصی‌سازی در ایران با برنامه اول توسعه اقتصادی مطرح گردید و سپس در سایر اسناد و متون حقوقی دنباله‌روی شد. باتوجه به اصول متعدد قانون اساسی و سایر اسناد بالادستی مذکور مبرهن اسـت کـه زمینـه‌های قـانونی لازم بـرای هرچـه بیشـتر نمـودن فعالیـت بخـش خصوصی در حوزه اقتصاد وجود دارد و با استناد به قـوانین و اسـناد موجـود می‌تـوان بـه گسـترش فعالیـت بخش‌هـای خصوصی اقدام نمود. درحال حاضر به دلیـل تمرکـز اداری و اقتصادی موجود اداره در بسیاری از امـور اقتصـادی دخالـت می‌نماید و بسیاری از سازمان‌ها و وزارتخانه‌های تحت نظـر دولت از محل بودجه عمومی فعالیـت اقتصـادی می‌نماینـد. همین امـر سـبب کمتـر شـدن فعالیـت بخـش خصوصـی و تعاونی‌ها می‌گـردد. در نظـام اداری ایـران هنـوز بسـترهای مناسبی از جانب اداره برای خصوصی‌سازی فراهم نگردیده و هنـوز اداره بـه همـان شـیوه‌های کهـن بـه تمشـیت امـور می‌پردازد. این درحالی است که مدیریت نوین امور عمـومی خصوصی‌سازی، برون‌سپاری و سپردن اداره امور عمومی بـه بخش‌های خصوصی را می‌طلبد تا هم تصدی‌گری دولت کم شود و هم فرصت فعالیت اقتصادی برای اشخاص حقیقـی و حقوقی فراهم آید. سپردن اداره امور عمومی بـه بخش‌هـای خصوصی زمینه‌ساز انواع مشارکت مردمـی می‌گـردد، امـری که در دموکراسی‌مشارکتی تأکیـد فراوانـی بـرآن می‌شـود و تمام پویه و تلاش تئوری‌های مرتبط با دموکراسی‌مشارکتی محقـق نمـودن مشـارکت هرچـه بیشـتر مـردم در اداره امورعمومی جامعه است. خصوصی‌سازی در حوزه اقتصـاد در

[۱] تأمین شرایط و فعال سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌هـای اقتصـادی بـا تسـهیل و تشـویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقاء درآمد و نقش طبقات کم درآمـد و متوسط.

[۲] مصوب ۱۳۹۴/۰۲/۰۱

[۳] برای نمونه ماده ۱۳۲ این قانون مقـرر داشـته اسـت: درآمـد ابـرازی ناشی از فعالیت‌های تولیدی و معدنی اشـخاص حقـوقی غیردولتـی در واحدهای تولیدی یا معدنی کـه از تـاریخ اجـرای ایـن مـاده از طـرف وزارتخانه‌های ذیربط برای آنها پروانـه بهره‌بـرداری صـادر یـا قـرارداد اسـتخراج و فـروش منعقـد می‌شـود و همچنـین درآمـدهای خـدماتی بیمارستان‌ها، هتل‌ها و مراکز اقامتی گردشگری اشخاص یاد شده کـه از تـاریخ مـذکور از طـرف مراجـع قـانونی ذیـربط بـرای آنهـا پروانـه بهرهبرداری یا مجوز صادر می‌شود، از تـاریخ شـروع بهرهبـرداری یـا استخراج یا فعالیت به مدت پنج سال و در مناطق کمتر توسعه یافته به مدت ده سال با نرخ صفر مشمول مالیات می‌باشد.

[۴] برای نمونه تبصره ۳ ماده ۵۷ مقرر داشته اسـت: کلیـه مراجعـی کـه مجوز کسب و کار صادر می‌کنند موظفند نوع، شرایط و فرایند صـدور، تمدید و لغو مجوزهایی را که صادر می‌کنند به همـراه مبـانی قـانونی مربوطه ظرف مدت یک ماه پس از ابلاغ این قانون، تهیه و مستقر در وزارت امور اقتصادی و دارایی به هیأت مقررات زدایی و تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار به صورت الکترونیکی و پس از تأییـد نماینـده تام‌الاختیار یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی ارسال کنند، این هیأت هر ماه حداقل یک بار ... تشکیل می‌شود.

[۵] باید درنظر داشت که صرف خصوصی‌سازی بدون نظارت دولت و عدم توجه بـه اهلیـت خریـداران مفیـد فایـده نبـوده و زمینـه از بـین رفـتن دارایی‌های عمومی را فراهم می‌نماید. خصوصی‌سازی باید واقعی باشـد، برخی از اقـدامات دولـت نظیـر واگـذاری شـرکت‌های دولتـی در قبـال بـدهی‌های دولـت بـه بخـش عمـومی غیردولتـی و یـا صـندوق‌های بازنشستگی را نمی‌توان خصوصی‌سازی به معنای واقعی کلمـه دانسـت. برای مطالعه بیشتر درایـن زمینـه بنگریـد بـه مـومنی، فرشـاد، حـاجی نوروزی، شیما (۱۳۹۶) اقتصاد سیاسی خصوصی‌سازی همـراه بـا فسـاد، پژوهشنامه اقتصادی، سال ۱۷، شماره ۶۷.

وهله اول نیازمند تمرکززدایی اقتصادی است؛ باید تا جایی که ممکن است امور تصدی‌های اقتصادی را به بخش خصوصی و تعاونی‌ها و مراکز غیردولتی سپرد و از تصدی‌گری دولت کاست. در این رابطه اداره از دو منظر نظارت بر فعالیت‌های بخش خصوصی و تعاونی‌ها می‌تواند نقش مهمی ایفا نماید:

اول؛ انجام بسیاری از امور اقتصادی مستلزم گرفتن مجوز پیشینی از دولت و سپس شروع فعالیت در حوزه موردنظر است که اغلب صدور این مجوزها با دشواری همراه و روند اداری پیچیده‌ای دارد به گونه‌ای که این بروکراسی اداری در بسیاری از موارد مانع فعالیت بخش‌های خصوصی و تعاونی‌ها می‌گردد و سخت‌گیری‌های اداره باعث می‌شود که بسیاری از شرکت‌ها و سازمان‌های غیردولتی خصوصی تمایل چندانی به همکاری با ادارات دولتی و یا عهده‌دار شدن امور در حیطه وظایف آنها از طریق برون‌سپاری را نداشته باشند.

دوم؛ در حوزهٔ خصوصی‌سازی فعالیت دیگر اداره نظارت بر بخش‌های خصوصی است که این امر با فراوانی قوانین و مقررات اداری سبب کندی فعالیت اشخاص خصوصی می‌شود و درنهایت سبب می‌گردد که بسیاری از آنها در امور اقتصادی از همکاری با دولت دور شوند. اگر قرار است که اداره در امور اقتصادی زمینه مشارکت مردم را فراهم نمایند باید طرح‌های تشویقی در این راستا درنظر بگیرد و همچنین بازنگری کلی در قوانین و مقررات اداری حوزه اقتصادی به عمل آورد. زمانی که قرار باشد اشخاص خصوصی مشارکت در امور اقتصادی داشته باشند اما به دلیل فراوانی مقررات اداری نتوانند آن چنان که باید فعالیت نماید، مسلماً این امر سبب بی‌رغبتی عامه مردم به مشارکت در فعالیت‌های اداری اقتصادی می‌گردد.[1] اداره با ایجاد سازوکارهای شفاف، مشخص و ایجاد چارچوب‌های حقوقی محدود و ثابت برای فعالیت‌های اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی می‌تواند زمینه مشارکت هرچه بیشتر شهروندان در امور اقتصادی را فراهم نماید.

یکی از راهکارهای جلب مشارکت مردم در امور اقتصادی از جانب اداره، برون‌سپاری است که یکی از طرق متداول مشارکت در ارائه خدمات عمومی توسط شهروندان از رهگذر سازمان‌های عمومی و دولتی است. سپردن بخشی از وظایف غیرذاتی اداره به شهروندان سبب مشارکت عامه در اداره امورعمومی می‌شود. این امر سبب کم شدن دخالت دولت و کمتر کردن ملی‌سازی می‌گردد و انحصار دولت را کمرنگ می‌نماید. به تجربه و مشاهده ثابت شده که «بسیاری از بنگاه‌های دولتی نه تنها ناکارآمد و غیربهره‌ور هستند بلکه تولیدکننده ضایعات بوده و منابع مالی محدود دولتی را به علت کمبودها و سوبسیدهای مورد نیاز خود به هدر می‌دهند.» (یخشکی، ۱۴۰۱: ۸۵) همین رویه درخصوص بسیاری از شرکت‌های دولتی قابل مشاهده است چراکه علیرغم داشتن بودجه سالانه و فراوانی استقبال از محصولات آنها (تا آنجا که برای فروش محصولات قرعه‌کشی و محدودیت اعمال می‌شود) اما بسیاری از این شرکت‌های دولتی یا مشکلات عدیده مالی دارند و یا با تراز منفی سالانه و سوددهی بسیار کمی همراه هستند. این امر نشان‌دهنده ضعف بخش دولتی است که می‌توان با خصوصی‌سازی و اجازه کنشگری بیشتر به شهروندان و تنوع بخشیدن به امور اقتصادی و استفاده از ظرفیت‌های مردمی و ایده‌ها و نظرات متفاوت آنها تا حدوی کاستی‌های بخش دولتی را سامان بخشید و درنظر داشت که «خصوصی‌سازی از دستاوردهای دموکراسی به شمار می‌آید» (یخشکی، ۱۴۰۱: ۸۷) و با کاهش فعالیت دولت در عرصه اقتصاد و گسترش فعالیت‌های مردمی در این حوزه می‌تواند توان خود را صرف مسائل اجتماعی مهم و امور مرتبط با فرهنگ و اجتماع نماید، درحال حاضر گستردگی فعالیت‌های اقتصادی دولت سبب کمرنگ شدن سایر وظایف و کارویژه‌های آن شده است. واسپاری امور اقتصادی به بخش‌های خصوصی فرصت مناسبی برای سامان دادن سایر امور برعهده دولت را فراهم می‌نماید و درمقابل فرصت مغتنمی در اختیار شرکت‌های خصوصی و واحدهای صنفی و تعاونی‌ها برای کنشگری اقتصادی ایجاد می‌کند. از این‌رو امروزه بسیاری از نظام‌های اداری پیشرو اجازه کنشگری اقتصادی به

[1] برای نمونه در حوزه انعقاد قراردادهای اداری بیش از ده قانون و آیینامه مختلف وجود دارد که اشخاص طرف قرارداد با اداره ملزم به رعایت آنها می‌باشند از جمله قانون برگزاری مناقصات، قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، آیینامه اجرایی بند (ج) ماده ۱۲ قانون برگزاری مناقصات، نصاب معاملات موضوع ماده ۳ قانون برگزاری مناقصات، آیینامه اجرایی بند(ه) قانون برگزاری مناقصات و...

شهروندان و آزادی فعالیت‌های اقتصادی را سرلوحه کار خود قرار داده‌اند.

نتیجه‌گیری

دموکراسی‌مشارکتی درپی افزایش کنشگری شهروندان در راستای تحقق خواسته‌های ایشان است و ارتباط وثیقی با جمع‌سپاری دارد که مفهوم آن عبارت است از سپردن انجام یک پروژه به جمع کثیری از شهروندان چراکه امکان مشارکت مردم را فراهم و زمینه‌ساز مداخله آنها در امور عمومی می‌گردد. در جمع‌سپاری تلاش می‌شود تا علاوه‌بر شریک نمودن مردم در اداره امور عمومی و سپردن ابتکار انجام برخی از امور به مردم از خلاقیت و ایده‌پردازی سایر شهروندان استفاده شود که اتفاقاً در حقوق اداری نیز کاربرد زیادی دارد و می‌توان در حقوق اداری نوین برای جذب مشارکت مردم از جمع‌سپاری استفاده نمود. یکی از این موارد در حوزه خط‌مشی‌گذاری، مقررات‌گذاری و قانون‌گذاری است و اغلب طریقه جذب و به کارگیری آنها از طریق فراخوان عمومی به ویژه در بستر اینترنت و شبکه‌های اجتماعی است. امروزه در جوامع مبتنی بر دموکراسی، مشارکت مردم در عرصه قانون‌گذاری نمادی از حق حاکمیت مردم در عرصه‌های اجتماعی محسوب می‌شود و بسیاری از کشورها حق بر مقررات‌گذاری را برای شهروندان خویش به رسمیت شناخته‌اند و در بعضی از آنها اخیراً از شیوه جمع‌سپاری استفاده شده است. در سال‌های اخیر مجلس شورای اسلامی در طرح جامع مدیریت شهری و کنترل واردات کالای خارجی و وزارت کشور در پیش‌نویس قانون تقسیمات کشوری به صورت محدود اقدام به جمع‌سپاری نمودند. به‌تازگی ابتکارات تقنینی در زمینه مشارکت مستقیم مردم در اداره امور ملی و محلی در حال انجام است که در صورت تصویب و اجرایی شدن می‌تواند تا حدود بسیاری رهگشا باشد.

در ایران باوجود موارد محدود اشاره شده در متن و باوجود تأکید اسناد بالادستی کشور به مشارکت دادن شهروندان در اداره امور عمومی و مشارکت در اقتصاد، از این ظرفیت و گنجایی استفاده چندانی نشده و فرصت مناسبی دراختیار عامه قرار نگرفته و عامه مردم به ویژه قشر جوانِ بدون سرمایه و بدونِ پشتوانه بهره‌ای از این مشارکت اقتصادی نداشته‌اند. این امر دلائل متعددی دارد که تضاد منافع مدیران و مردم (که مدیران به خاطر نگرانی از قطع زنجیره رانت، مردم را رقیب خود می‌دانند) و نقص در فرایند و چرخه جمع‌سپاری اقتصادی/خصوصی‌سازی واقعی را باید ازجمله آنها دانست. به این معنا که اگر جمع‌سپاری را شامل حوزه مقررات‌گذاری، اجرا و نظارت بر جمع‌سپاری بدانیم، در نظام حقوق اداری ایران، علیرغم پیش‌بینی جمع‌سپاری و مشارکت اقتصادی (دموکراسی اقتصادی/اقتصاد مشارکتی) در حوزه حقوق اساسی، تضاد منافع سبب گردیده که اولاً در مقام تصمیم‌گیری راجع به حوزه‌های خصوصی‌سازی و نحوه واگذاری از نظرات مردم و متخصصین (اعم از ملی، محلی، صنفی و دانشگاهی) استفاده نشود (نقص در چرخه تصمیم‌گیری و مقررات‌گذاری)، دوماً در مقام اجرا، رویکرد رقابتی و انتخاب بهترین طرح‌های علمی و قابل اجرا جهت جمع‌سپاری پذیرفته نشود (نقص در چرخه اجرای جمع‌سپاری) و درنهایت نظارت بی‌طرفانه و علمی از طرف مراجع نظارتی صورت نگیرد (نقص در چرخه نظارت). برای برون‌رفت از وضعیت موجود و توسعه مشارکت مردم باید با تغییر قوانین و مقررات فعلی زمینه قانونی مشارکت مردم را فراهم نمود و با گسترش خصوصی‌سازی و اجازه فعالیت اقتصادی آزاد به شهروندان و کمتر نمودن موانع فعالیت تجاری و اقتصادی زمینه‌های ایجاد دموکراسی مشارکتی را به ارمغان آورد.

در نظام حقوق اداری ایران می‌توان از جمع‌سپاری استفاده‌های زیادی کرد تا هم منتهی به خرد جمعی و هم زمینه‌ساز مشارکت هرچه بیشتر شهروندان در اداره امور اداری و حرکت به سمت دموکراسی اداری باشد و از این طریق از دامنه فعالیت‌های اقتصادی دولت نیز کاسته شود. اداره می‌تواند درخصوص بسیاری از فعالیت‌های جاری و روزمره خود در راستای ارائه خدمات عمومی و در جهت بهتر و به‌روز شدن امور از مردم دعوت به عمل آورد و با اعلام فراخوان‌های عمومی در بستر اینترنت برای کمبودهای عملکردی و سازمانی خود درخواست ایده و یا یاری نماید تا از طریق این ایده‌های نوین عملکرد بهتری را رقم بزنند.

References

[1] AbuTarabi Zarchi, M. H. & Ebrahimi, S. N. (1400). New Technologies for Online Dispute Resolution: Opportunities and Challenges with a Focus on Online Crowdsourcing, *Legal Studies*, 13(3), 1-32. (in Persian)
[2] Ahmadibani, R. & Atrian, F., Ghamami, S. M. M. (1401). People-centered principle with emphasis on cooperatives in general policies of resistance economy, *New approaches of jihadi management and Islamic governance*, 8, 48-64. (in Persian)
[3] Aragonès, E. & Sánchez-Pagés, S. (2008). A theory of participatory democracy based on the real case of Porto Alegre, European Economic Review, doi:10.1016/j.euroecorev.2008.09.006, 1-43.
[4] Breakfast, N. & Mekoa, I. Maphazi, N. (2015). Participatory Democracy in Theory and Practice: A Case Study of Local Government in South Africa, Africa's Public Service Delivery & *Performance Review*, 31-51.
[5] Bahadri Jahormi, A. & Alipour M. R. (1401). Legal Feasibility of Crowdsourced Revision of Laws and Regulations, *Knowledge of Public Law*, 11 (35), 25-50. (in Persian)
[6] Jamshidi, A. Patfat, A. (1395). Citizen's rights in the light of new administrative practices, *Bioethics*, 6 (21), 23-50. (in Persian)
[7] Javaid, M J. & Fatahi Zafarqandi, A. (1392). People's participation strategies in the administration of the Islamic government, *knowledge of Public Law*, 2 (6), 69-88. (in Persian)
[8] Jalali, A. Gurji Azandriani, A. (1398). Participatory democracy and urban referendums in the Italian legal system, a model for completing the Iranian legal system, *Comparative Law Studies*, 10 (2), 429-448. (in Persian)
[9] Gilia, C. (2013). the Citizen Instrument and Beneficiary of Local Participatory Democracy Models of Good Practices: The French Experience, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 81, 255-258.
[10] Hosseini Sadrabadi, I. & Mohammad pour, M. J. (1402). Public participation in drafting and amending the law, *Knowledge of Public Law*, 12 (40), 87-114. (in Persian)
[11] Hosseini, M. J. & Hosseini Sadrabadi, I. Hemmti, M. (1402). Fundamentals of Participatory Democracy, *Law and Political Studies*, 3 (3), 168-185. (in Persian)
[12] Habibnejad, S. A. & Ameri, Z. (1398). The role of people's participation in establishing urban regulations; Comparative study of Western and Iranian law, *comparative study of Islamic and Western law*, 6 (3), 1-28. (in Persian)
[13] Hayek, M. (1400). The relationship between the culture of new participatory democracy and the use of social networks, *media mass communication tools*, 32 (4), 75-98. (in Persian)
[14] Rahmatullahi, H. & Aghamohammad Aghaei. E. (1392). An introduction to the role of the government in the process of people's participation, Shiraz University Legal Studies, 5 (3), 67-107. (in Persian)
[15] Rezaei, H. Mirzadeh Kohshahi, N. (1397). The Role of Citizens' and Employees' Participation in Optimal Administrative Decisions Administrative Law, 6 (17), 9-30. (in Persian)
[16] Seyed Javadin, S. R. (1397). Fundamentals of Organization and Management, Tehran, Negah Danesh Publications (in Persian)
[17] Salvatian, S. & Khajehian, D., Mashriqi, M. (1398). Designing crowdsourcing process of creative ideation for radio drama productions, *Innovation and Creativity in Humanities*, 9 (3), 189-230. (in Persian)
[18] Tahan Nazif, H. & Hakemi, M. A, Rasti, A. (1400). Crowd Law Development of Participation in Rule Making, *Bi-quarterly Scientific Journal Letter of Culture and communications*, 6 (1), 25-56. (in Persian)
[19] Yakhashki, H. (1401). Modern Public Administration: Privatization and its Challenges, *Finance Law Knowledge*, 6 (19), 80-98. (in Persian)
[20] Zablizadeh, A. (1395). social media facilities and capacities for public monitoring of Rahor police performance, *Rahvar research studies*, 5 (18), 141-168. (in Persian)
[21] Zulfiqarzadeh, M. M. & Shahsawari, Z. (1398). Public policy outsourcing and attracting public participation in the public policy making process: Lessons for Iran, *Public Policy*, 5 (2), 185-205. (in Persian)